

Internetový portál Politické procesy

MAREK JANÁČ – LUBOŠ KOKEŠ

publicista, dokumentarista, Praha, Česká republika

e-mail: marek.janac@seznam.cz

Ústav pro studium totalitních režimů, Praha, Česká republika

e-mail: lubos.kokes@ustrcr.cz

Securitas Imperii 41 (2) 2022: 166–168

Dne 3. prosince 2022 ve 3.06 hodin ráno byl spuštěn internetový portál nazvaný politiceprocesy.cz. Stalo se tak na minutu přesně sedmdesát let po zahájení poprav jedenácti mužů odsouzených v „Procesu s vedením protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským“, kteří zastávali klíčové pozice v politických, hospodářských, vojenských a bezpečnostních strukturách poválečného Československa. Unikátní projekt, koncipovaný jak pro laickou, tak „poučenou“ veřejnost, vznikl v posledních čtyřech letech pod vedením publicisty a dokumentaristy Marka Janáče za spolupráce Národního archivu a Ústavu pro studium totalitních režimů. Jeho hlavní ambicí je naplnit obsahem webové stránky dochovanými audiovizuálními materiály z politických procesů v komunistickém Československu a v rámci tzv. eBadatelny na stránce projektu je posléze prezentovat také ve formě přepsaných textů, v nichž uživatelé budou moci konfrontovat jednotlivé zaznamenané „verze příběhu“ (např. srovnání textu oficiálních publikací o průběhu procesu s filmovým záznamem či rozhlasovým vysíláním) a za pomoci nástroje „Filtrování“ si vizualizovat dobové propagandistické manipulace spočívající ve vynechání jmen či celých pasáží v tom kterém zdroji. Při pročítání textů je navíc kliknutím na konkrétní osobu, jejíž jméno v rámci procesu zaznělo, možné zobrazit informace obsahující její stručný životopis a portrétní fotografii, čímž je uživatelům dodán potřebný historický kontext, pro jehož doplnění a pochopení jsou neméně důležité také studie odborníků nacházející se na webu.

Portál zahájil svou existenci zpřístupněním detailně zpracovaného „Procesu s Rudolfem Slánským a spol.“ (20.–27. listopadu 1952). V rámci přípravy této první etapy byly přepsány všechny audiovizuální záznamy nalezené v březnu 2018.¹ Současně s nimi pak záznamy rozhlasového vysílání dochované v Kongresové knihovně USA, jež se podařilo získat Českému rozhlasu, a magnetofonové pásy s rozhlasovým vysíláním, které se v posledních letech dostaly do Národního archivu. Výsledkem je tex-

1 V březnu 2018 je našli likvidátoři v hale továrny ve středočeských Panenských Břežanech. Dvacet beden obsahujících filmové a magnetofonové záznamy procesu s „Rudolf Slánský a spol.“ bylo umístěno v nevyhovujících podmínkách, jež způsobily degradaci některých částí dochovaného materiálu. Archiválie nakrátko převzal Národní filmový archiv, poté putovaly do depozitářů Národního archivu, který zajistil jejich digitalizaci.

tový soubor o rozsahu 7,5 milionu znaků (přes 4100 normostran). Nejrozsáhlejším materiálem je přepis 62 hodin záznamu ze soudní síně, který po převodu do textu tvoří více než 2 200 000 znaků (přes 1222 normostran). Naproti tomu oficiální propagandistická tzv. hnědá kniha,² která po 65 let sloužila jako jediný zdroj informací o dění v soudní síni (pokud nepočítáme krátké rozhlasové, filmové a televizní „reportáže“), obsahuje o 27,1 procenta méně textu. Podstatnou částí eBadatelny je možnost spuštění nahrávek či filmových pasáží, jejichž text uživatel právě čte. Přepisy audiovizuální dokumentace ukázaly, že v „Procesu s Rudolfem Slánským a spol.“ v nějaké formě padla jména asi 670 osob, k nimž vzniklo prozatím přibližně 400 životopisných medailonů a jsou průběžně doplňovány. V rámci projektu se rovněž podařilo vrátit zvuk záběrům, jimž propagandisté vzali zvukovou stopu. S pomocí eBadatelny a ve spolupráci s Kateřinou Holubovou, která klíčová slova odezírala z pohybu rtů osob na němých filmových záběrech, tak máme možnost vidět i slyšet v rolích „svědků“ např. konfidenta nacistické Sicherheitsdienst (SD) a spolupracovníka Státní bezpečnosti (StB) Josefa Vondráčka, agentku StB Věru Hložkovou, jež jako donašečka působila už ve vězeňské cele Milady Horákové, či někdejšího velitele StB Osvalda Závodského.

V další etapě plánuje autorský tým přidat na internetové stránky projektu záznam soudního přelíčení se sedlákem (označovaným dobovým hanlivým termínem „kulak“) Josefem Pažoutem, který objevil Marek Janáč v plzeňském archivu Českého rozhlasu v roce 2006, a posléze také „Proces s vedením záškodnického spiknutí proti republice – Horáková a spol.“. Před samotným přidáním obsahu na web čeká autorský kolektiv dlouhodobá náročná práce – týmy dobrovolníků věrně přepisují dochované zvukové nahrávky, jejichž mnohdy archaická slovní zásoba nedovoluje použít softwarové rozpoznávače hlasu. Současně přepisujeme stenoáznamy procesu, pořízené soudními stenotypisty a ještě v průběhu procesu převedené do strojopisu. V následujícím kroku všechny přepisy synchronizujeme do sloupcového systému tak, aby každý sloupec odpovídal jednomu obrazu dění v soudní síni (například u procesu s Miladou Horákovou a spol. se jedná o nahrávku rozhlasem vysílané propagandy, zvukovou stopu dochovaného filmu, stenoáznam a propagandistickou tzv. šedou knihu, vydanou krátce po procesu ministerstvem spravedlnosti³). Takto získaný přepis analyzujeme z hlediska výskytu osob v procesu zmíněných, na základě čehož později identifikujeme jednotlivé mluvčí pro přípravu jmenného rejstříku a životopisných hesel. Současně podobným způsobem vytváříme rejstřík výrazů (názvů dobových institucí, zkratk apod.), které se dnes v běžné slovní zásobě nevyskytují a jsou důležité pro pochopení dobového kontextu. Pro všechny takto „vytěžené“ výrazy vytváříme databázi variant slov ve všech tvarech, v nichž se

2 *Proces s vedením protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským*. Ministerstvo spravedlnosti – Orbis, Praha 1953.

3 *Proces s vedením záškodnického spiknutí proti republice – Horáková a společníci*. Ministerstvo spravedlnosti – Orbis, Praha 1950.

vyskytují jak v právě zpracovaném procesu, tak v prepisech dalších procesů a archiválií. Databázi pak používáme při strojovém zpracování všech prepisů pro eBadatelnu a k jejímu dalšímu propojení s vytvořenými životopisnými hesly apod. Paralelně opatřujeme přepsaný text časovými značkami, odpovídajícími přesně místu, kde daná slova v nahrávkách znějí. Návštěvník stránek tak může při procházení přepsaných textů jednoduše vyvolat dané místo a pustit si digitální kopii záznamu v bodě, který jej zaujal, a prohlédnout či poslechnout si tak samotné audiovizuální prameny. V mezech odborný tým archivářů a historiků vyhledává dokumenty a vytváří k eBadatelně kontext ve formě medailonů v procesu zmíněných osob, studií a popularizačních článků. Každá etapa končí obsahovou a jazykovou korekturou textů a jejich následným zveřejněním. Na tom, aby do sebe vše zapadlo, jako kamínky složité mozaiky, spolupracuje v některých fázích projektu celkově i přes 120 lidí.